

Skildring av Norrland

Återutgivning av text från 1883

En gratis publikation från
e-boksbiblioteket.se

Skildring av Norrland

– Återutgivning

av text från 1883

av Carl Georg Starbäck

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-351-7

Copyright © 2017 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du en historisk skildring av landskapet Norrland från år 1883.

Du får en beskrivning av Norrlands geologi samt dess fjäll, floder och skogar. Du får också veta mer om vilka sädesslag man vid den här tiden kunde odla i den här delen av Sverige.

Märkligt nog skildras den svenska naturen som om författaren åkt i ett flygplan – trots att det ännu inte var uppfunnet. Det var troligen härifrån som Selma Lagerlöf fick idén att låta Nils Holgersson skildra landet genom att flyga på en gås.

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i januari 2017.

Texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken ”Små berättelser om märkeliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom” med rubriken ”Norrland”. Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).

I slutet av 1800-talet var historikern Carl Georg Starbäck en av landets mest kända författare. Han skrev framför allt populära böcker om historia men också romaner. Man kan säga att Starbäck var sin tids Herman Lindqvist eller Jan Guillou.

Inledning: Sverige – från ovan

1 Om vi besluta oss för att företaga en resa genom vårt fädernesland för att se och lära känna något litet af dess natur och folk samt folkets seder och bruk inom olika landskap, så blir första frågan, huru vi bäst skola ställa till det så att vi på en gång kunna få en öfversigt öfver det hela och vinna kännedom om de märkeligaste enskildheterna. Jernvägarne och ångbåtarne äro förträffliga fortskaffningsmedel, men hafva det emot sig, att vi dels icke skulle kunna komma till många orter, dit vi nödvändig vilja, dels föra de oss antingen för fort eller ock blott utefter stränderna af det landskap, hvari vi för tillfället befinna oss. Att i våra tider färdas med häst och vagn eller till fots, skulle åter gå alldeles för långsamt, och alla dessa sätt att färdas skulle dessutom göra det alldeles omöjligt för oss att få en god öfversigt öfver det hela, något som för oss är af stor vigt.

Kunde vi därför skaffa oss en farkost, som vore så inrättad att den förde oss högt upp i rymden, men åter, när vi ville, sänkte sig ned med oss till den ort, som vi närmare ville lära känna, då vore våra önskningar uppfyllda. Om vi kunde komma så högt upp, att vi kunde se hela vårt land utbreda sig under oss liksom en vanlig karta, öfver hvilken vi efter behag foro fram och åter, då behöfde vi blott uppställa

för oss något rättesnöre att följa vid de besök, som vi här och der skulle göra, och så begifva oss på väg.

Ett sådant fortskaffningsmedel finnes emellertid på sätt och vis, ehuru man ännu icke hunnit få det så fullkomligt, att det uppfyller alla de anspråk, som man måste hafva på ett sådant. Det är luftballongen. Vi kunde ju antaga, att en sådan funnes, åt hvilken vi vågade anförtro oss!

Nå väl, stigen på och följ mig. I verkligheten kan man väl icke i luftballong stiga så högt, eller vår synförmåga sträcka sig så långt, att vi skulle kunna se hela vårt fosterland utbreddt för oss, som på en karta, men vi kunna ju antaga äfven detta.

2 Medan vi nu befinna oss uppe i höjden, skola vi först taga en öfverblick af landets utseende. Vi se då, huru genom hela den halfö, som bildar *Sverige* och *Norge*, löper en bergsrygg, ifrån hvilken landet sluttar åt ömse sidor. Det är *Kölen* eller *Seveberget*. Flera bergar synas utgå från denna bergsrygg både inåt Sverige och Norge, men de senare gå ända ut till hafvet och åtskilja från hvarandra de många hafs fjordarne, hvari Norges kust är sönderskuren; åt svenska sidan sänka sig deremot de glesa tvärryggarne allt mer, ju närmare de komma kusten, och utplattas slutligen alldeles samt försvinna.

Sådana fjordar, som i Norge, finnas icke på den svenska kusten, men deremot visar sig här utefter hela halföns längd ett lågland, hvars bördiga ängar och åkerfält tilltaga, ju längre man kommer söderut. På ett ställe, der vi se de stora sjöarna *Wenern*, *Wettern*, *Hjelmaren* och *Mälaren*, går detta lågland från *Östersjön* till *Skagerrack*, liksom ett bälte från landets ena kust till den andra. Skulle vi tänka oss, att hafvet

steg omkring 300 fot öfver sin nuvarande yta, så skulle det fylla hela detta låglandsbälte, och Sverige skulle då skilja sig i tvenne öar, hvilka bildades af den nämnda höglandstrakten och en annan, som ligger söder om detta låglandsbälte. Söder om detta lågland höjer sig nämligen det småländska höglandet, sluttande åt alla sidor. I en längst försvunnen tid har verkligen vattnet stått så högt, att detta lågland varit ett sund, som sammanbundit *Nordsjön* och *Östersjön*. Det hafva lärde män räknat ut.

Men stora och breda floder forssa inom höglanden i dalarnes djup och nedflyta till låglandet, och upp emot norden se vi bergens toppar glänsa hvita. Det är snön, som ligger der och som aldrig smälter, fast solen skiner aldrig så varm. Det är nämligen förhållandet, att ju högre man kommer upp öfver jorden, desto mer tilltager kölden, och på en viss höjd är den så stark, att snön aldrig smälter. Sådana fjäll finnas många utefter Kölen och in i Norge, men på den svenska sidan äro de färre. *Sulitelma* är ett sådant berg, som ligger på Kölen i nordligaste delen av riket. Något längre söderut midtför *Storsjön* i *Jemtland* se vi ett annat, som heter *Syltoppen*, och ännu sydligare mellan *Dalarnes* nordligaste spets och *Fämundsjön* i Norge ligger *Svuckufjäll*. Söder om detta berg finner man intet, som höjer sig ofvan snögränsen, förr än man kommer till *Alperna* i södra Europa.

Skildring av Norrland år 1883

Den här texten publicerades ursprungligen år 1883 i boken "Små berättelser om märkeliga orter i Sverige – Liten geografisk läsebok för barn och ungdom" med rubriken "Norrland". Författare till texten är Carl Georg Starbäck (1828–1885).

Sedan vi nu öfverskådat det södra Sveriges högland och omgifvande kuster, begifva vi oss åter mot norr. Öfver låglandsbältet komma vi åter till det norra höglandet, hvars södra del vi äfvenledes redan tagit kännedom om. När vi från en punkt midt öfver Dalarna blicka ut öfver hela vår halfö, se vi, att vi hittills egentligen gjort bekantskap med den mindre delen af densamma. Norrut sträcker sig både högland och lågland mycket längre, än söderut, men de stå här i ett förhållande till hvarandra, som är nästan motsatt det inbördes förhållandet dem emellan söderut. Der intaga högland och lågland ungefär lika stort utrymme, här i norr upptager deremot höglandet det ojemförligt största området.

För oss, som ofvanifrån betrakta landet, tager det sig ut som ett par trappafsatser från Bottniska vikens yta. Den första afsatsen bildas

av sjelfva kustlandet eller låglandet; den andra af höglandet. Längst i söder, ungefär rakt öster ut från Siljan i Dalarna, är kustlandet mycket smalt, vidgar sig något ju mer vi komma norrut, men följer dock kusten åt, tills vi komma längst i norr, der det upptager en större sträcka inåt landet uppefter *Torne-elf*, som här flyter i sydlig riktning och utgör gräns mot Finland.

Ifrån *Torne-elf* till *Dalelfven* i söder är kustlandet indeladt i landskapen *Westerbotten*, *Ångermanland*, *Medelpad*, *Helsingland* och *Gestrikland*. På sjelfva höglandet norr om Dalarna och längs utmed fjällryggen ligga *Jämtland* och *Herjedalen*. Hela det öfriga höglandet utgöres af de så kallade *Lappmarkerna*.

Vi se vidare, att landet från fjällryggen sänker sig liksom skålformigt ned emot *Bottniska viken*. Det synes bäst af de många flodernas riktning. *Torne elf* flyter i nästan sydlig riktning; så äfven *Kalix elf*; de nästföljande deremot taga en sydostlig riktning, såsom *Lule*, *Pite*, *Skelefte* och *Ume elfvar* samt *Ångermanelfven*, hvaremot de derefter följande — *Indals-elfven*, *Ljungan* och *Ljusne elf* — flyta mer i ostlig riktning, tills *Dalelfven* vid sitt utlopp flyter rent af åt nordost.

Hvar och en af dessa floder har sin floddal, omgifven af bergryggar, hvilka utgår från *Kölen* eller den stora fjällryggen. Riktningen af dessa tvärryggar se vi af flodernas lopp. Floderna flyta tvärt öfver hela höglandet, ofta genom långsträckta sjöar, och hafva en längd af 30 till 40 mil.

Från höglandet höja sig de högsta bergstopparna i Sverige. Längst i söder reser sig inom Dalarnas nordligaste spets *Städjan*, och nord-vest derom på *Kölen* *Swuckufjäll*, af hvilka det förra är nära 4,000 och det senare nära 6,000 svenska fot högt. Norr om dessa vid nordligaste hörnet af *Herjedalen* höjer sig *Helags fjäll* och i det sydvästligaste

hörnet af Jämtland *Syltoppen* till en höjd af mera än 6,000 fot. Nordost om *Syltoppen* sticker *Åreskutan* upp sin hjessa nära 5,000 fot. Men högst upp i norr glänser ett snöfjäll högre än alla de nämnda; det är *Sulitelma*, som är 6,342 svenska fot högt. Den långsträckta fjälltrakt, som vi kalla *Kölen*, och från hvilken de nämnda bergstopparne jemte en mängd andra resa sina tinnar mot molnen, ligger i allmänhet 2,000 fot öfver hafvet.

Ifrån denna höjd afsluttar landet i afsatser mot Bottniska viken, och elfvarne bilda talrika vattenfall.

Luftstrecket häruppe måste naturligtvis i anseende till landets nordliga läge vara kallare än i de sydligare landsdelarne. Till följd deraf är också Norrland mindre lämpligt för sädesodling. Men floddalarna gömma dock på flera ställen fruktbara åkrar och gräsrika ängar med ymnigt bete. Taflor af den högsta skönhet finnas här många. Synnerligast om sommaren, när solen med sin värme upplifvat allt, är landet i allmänhet vackert. Solen är då större delen af dygnet uppe öfver synkretsen och längst upp i norr går hon vid midsommartiden aldrig utom synranden.

Norrland eger stora och vidsträckta skogar. Några mil från kusten äro de dock till större delen uthuggna och närmare fjällryggen är skogen mindre ymnig. Frukträd kunna naturligtvis icke trifvas under detta nordliga luftstreck, men likväl finnas vid kusten trädgårdar, som innehålla både äple- och päron- samt körsbärsträd. Af bärslag växa hjortron och åkerbär i ymnighet, men äfven smultron och hallon.

Af sädesslagen är korn det vanligaste jemte hafre och s. k. bland-säd. Man var länge af den åsigt, att råg ej kunde trifvas så långt norr ut, men på senare tider har man temligen allmänt och med framgång

börjat så råg i de sydligare och de närmast kusten belägna orterna. Rågen har till och med under gynnsammare år mognat i trakter norr om polcirkeln, 12 till 15 mil från hafvet. Men hvetet mognar icke häruppe.

Naturligtvis skall växtligheten aftaga ju längre upp man kommer. I de sydligare delarne växer säden ännu i sådan ymnighet, att dessa trakter ej blott hafva nog till eget behof utan äfven kunna aflåta till andra orter. Men öfverhufvud är sädesafkastningen icke tillräcklig för landets behof, utan bristen måste fyllas från andra landskap.

De rika betesmarkerna och de vidsträckta ängarna med sitt saftiga gräs tillåta innevånarne i dessa nordliga bygder att underhålla talrika boskaphjordar. Stora flockar af hästar, utmärkta för sin skönhet och styrka, springa fria under hela sommaren på de rika ängarna. Getter och renar höra äfven till husdjuren.

Skogarna hvimla af vilda djur med dyrbart pelsverk, och på såväl skogs- som sjöfogel finnes riklig tillgång, äfvensom i sjöar och strömmar samt på hafvets stränder ett vinstgifvande fiske idkas.

Innevånarne äro till största delen Svenskar, men äfven finnar och lappar.

Vi skola nu taga några serskildta punkter i närmare beaktande, och vi börja med kustlandet och landskapet Helsingland, med hvilket namn fordom all bygd inom detta vidsträckta Norrland nämndes.

Viktiga ord och personer

Fot.

Längdmått. En fot motsvarar 29,6 cm.

Kölen.

Äldre namn på den 170 mil långa bergskedjan Skanderna som utgör delar av gränsen mellan Sverige och Norge.

Mil.

Längdmått. En svensk mil var 10 688 meter när den här texten skrevs.

Starbäck, Carl Georg.

[1828–1885] Svensk historiker, lärare och författare. Var en av sin tids mest kända populärhistoriker och kan beskrivas som 1800-talets version av Herman Lindqvist. Han är mest känd för det stora verket ”Berättelser ur den svenska historien” som kom ut i 11 delar mellan 1860-1875.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"

- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)